

HORA NOVA

PERIÒDIC INDEPENDENT DE L'ALT EMPORDÀ

www.horanova.cat

DIMARTS • 22 d'octubre de 2019

SUPLEMENT

Recordant Josep Puig Pujades

PROGRAMACIÓ

DEL 21 D'OCTUBRE AL 16 DE NOVEMBRE
Biblioteca Fages de Climent.

EXPOSICIÓ del fons personal de Puig Pujades: mostra de manuscrits, llibres i fotografies de Josep Puig Pujades, cedits per Adela Garrido, la filla de la seva neboda.

Organitza: Biblioteca Fages de Climent.

25 OCTUBRE. 20.00 H
Casino Menestral (c/ Poeta Marquina, 2)

TAULA RODONA: Josep Puig Pujades (1883-1949). Cervell i paraula del republicanisme empordanès.

Amb els ponents: Anna Teixidor, Alfons Romero i Enric Pujol

Organitza: ATENEA, Agrupació de Cultura del Casino Menestral.

27 OCTUBRE. 11.30 H

AUDICIÓ DE SARDANES

Jardins Puig Pujades.

Cobla Ciutat de Girona.

Organitza: Foment de la Sardana Pep Ventura.

30 OCTUBRE. 19.00 H

Biblioteca Fages de Climent.

CONFERÈNCIA: «Ficció, realitat, testimoni i exili en l'obra literària inèdita de Josep Puig Pujades», a càrrec d'Anna Velaz.

Organitza: Biblioteca Fages de Climent i Institut d'Estudis Empordanesos.

9 DE NOVEMBRE. 21.00 H

La Cate.

ESPECTACLE «Cant de llibertat», a partir de textos d'*Ell, a la presó* i de l'obra teatral *Atemptat del carrer de Primfilat*, ambdós de Josep Puig Pujades.

A càrrec de Taller de Teatre, amb direcció de Magda Bosch i Alfons Gumbau.

Organitza: Taller de Teatre.

Josep Puig Pujades

(Figueres, 25 de juliol de 1883 – Perpinyà, 20 de març de 1949)

Menestral, culte, republicà. Sastre, polític i escriptor. Dirigent de la petita burgesia liberal figuerenca, liderà el moviment polític i cultural del catalanisme d'esquerres a l'Empordà del primer terç del segle XX.

Com apunta la seva biògrafa, Anna Teixidor Colomer, Josep Puig Pujades fou «una de les personalitats amb més capacitat de lideratge i d'influència per endegar el projecte polític i cultural del republicanisme d'esquerres catalanista a l'Empordà». Més enllà de destacar en la política figuerenca, empordanesa i gironina, amb l'exercici de càrrecs públics importants durant la Segona República, va ser activista cultural i mecenes de projectes com el setmanari *Empordà Federal* —en fou un dels fundadors—, i també va exercir el mecenatge artístic de joves creadors, com Marià Llavenera i Salvador Dalí. Fou articulista a la premsa empordanesa, gironina i barcelonina, conferenciant arreu del país i escriptor d'una obra nombrosa, una part de la qual resta inèdita. La seva creació literària abasta des de l'assaig fins als contes, passant pel teatre, la novel·la i la poesia. La crítica el va situar entre els millors escriptors catalans.

A la política, participà en la creació de la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR) l'any 1911, i de la Federació Republicana Socialista de l'Empordà (FRSE) l'any 1931. No exercí càrrecs públics fins a la Segona República; primer tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Figueres, diputat de la Diputació Provisional de la Generalitat, comissari delegat del Govern de la Generalitat a les comarques gironines, diputat a Corts. Exercint aquest càrrec i amb motiu dels Fets d'Octubre de 1934 fou empresonat. Els dies 9 i 10 de gener del 1936 es va portar a terme el Consell de Guerra. La sentència dictada pel Tribunal va ser de trenta anys de reclusió. Fou elegit diputat, a la candidatura del Front Popular d'Esquerres, a les eleccions a Corts Generals del 16 de febrer del 1936. Quatre dies després fou alliberat i el 22 de febrer es va decretar l'amnistia general d'acord amb el compromís del Front Popular, guanyador de les eleccions.

Durant la Guerra Civil, exercí de cònsol del govern de la República a Perpinyà i Lió. Morí a l'exili als 65 anys.

Qui perd els orígens, perd identitat

Amb la represa democràtica s'inicià, encara que d'una manera tímida, la recuperació de la memòria històrica a la nostra ciutat. En el cas de Puig Pujades, l'any 1985, amb motiu del centenari de Narcís Monturiol, l'Ajuntament de Figueres reedità *Vida d'heroi*, la biografia que va escriure sobre l'inventor de la navegació submarina. Però no va ser fins a l'any 1999 quan l'Ajuntament va reivindicar l'obra i la trajectòria de Puig Pujades amb la commemoració del 50è aniversari de la seva mort, que, entre altres coses, va significar la seva incorporació al nomenclàtor de la ciutat i el trasllat, l'any següent, de les seves despulles des del cementiri del Voló al panteó de figuerencs il·lustres del cemen-

Caricatura de Puig Pujades, per Bagaria

tiri municipal.

L'obra magna, però, en la recuperació de la memòria històrica de Puig Pujades ha estat la tesi doctoral d'Anna Teixidor Colomer titulada *Josep Puig Pujades (1883-1949). Cultura, periodisme i pensament polític en el catalanisme republicà (2012)*, que ha contribuït a conèixer i a fer entendre la seva figura política i cultural i la influència que tingué a Figueres, a l'Empordà i a Catalunya.

Amb motiu dels 70 anys de la mort de Puig Pujades, diverses entitats ciutadanes, amb el suport de l'Ajuntament de Figueres, s'han aplegat per difondre la seva obra, mantenir viva la seva memòria i reforçar, així, l'orgull i la identitat figuerenca.

Els actes commemoratius del 70è aniversari de la mort de Josep Puig Pujades han estat organitzats per:

Atenea, Agrupació de Cultura del Casino Menestral, que va ser impulsada per Puig Pujades.

Biblioteca Carles Fages de Climent, ja que ell va ser promotor de la Biblioteca Popular.

Foment de la Sardana Pep Ventura, que, a l'origen, va ser impulsada per Puig Pujades.

Institut d'Estudis Empordanesos.

Taller de Teatre, del Patronat de la Catequística.

Aquest suplement ha estat elaborat gràcies a la predisposició del periòdic HORA NOVA

Coordinació: Alfons Gumbau

Maquetació: Marc Bech

Imatges: Arxiu Municipal de Figueres. Arxiu patrimonial Josep Puig Pujades. Biblioteca de Figueres.

Logo de la commemoració: Jesús Novillo / Dummiesgrafic

Amb el patrocini de:

Exposició del fons personal Josep Puig Pujades

Nati Vilanova

DIRECTORA DE LA BIBLIOTECA DE FIGUERES

La biblioteca de Figueres acollirà la mostra de manuscrits d'obra literària inèdita, llibres i fotografies cedits per la seva besneboda Adela Garrido

Amb motiu de la commemoració del 70è aniversari de la mort de Josep Puig Pujades (1883-1949), la biblioteca de Figueres ha volgut recordar la figura del polític i escriptor figuerenc posant èmfasi en la seva obra literària inèdita.

Adela Garrido Deulofeu, la seva besneboda, ens ha obert les portes de casa seva per accedir a la consulta del fons i biblioteca personal de l'escriptor. El fons personal de Josep Puig Pujades conté manuscrits, mecanoscrits i ciclostils d'obres de teatre, novel·les, contes, conferències, textos esparso i poesia, a banda de retalls de premsa i fotografies i una valuosa biblioteca personal. Una selecció d'aquest material s'exposarà a la Biblioteca Fages de Climent del 21 d'octubre al 16 de novembre del 2019.

A la mostra s'hi podran veure originals de contes, entre els quals hi ha *El crim del camp d'Argelès*, *Vers l'exili* i *Sóc promesa*; manuscrits de les novel·les *Hermínia* i *Què cosa és amor*; les obres teatrals *L'avi i la neta* i *Don Joan a la posta*; algunes poesies com ara *La Gitana a la presó*, *Alba pia* i *Roman l'amor*, i també alguns textos en prosa escrits a l'exili.

D'aquesta producció literària inèdita, escrita en un període de temps ampli, des dels anys 20 al període de l'exili, passant per la seva estada a la presó de Girona arran dels Fets d'Octubre del 1934, ens en parlarà la filòloga Anna M. Velaz, el 30 d'octubre, en una conferència que tindrà lloc a la biblioteca de Figueres, a les 7 de la tarda.

D'altra banda, tenint en compte que a La Cate es representarà el 9 de novembre l'espectacle «Cant de llibertat», dirigit per Alfons Gumbau i Magda Bosch, la biblioteca

Adela Garrido, hereva de Josep Puig Pujades, davant la biblioteca del seu besoncle. A sobre, alguns dels manuscrits que es veuran a l'exposició

exposarà el manuscrit de l'adaptació teatral del conte *L'Atemptat del carrer de Primfilat* i un exemplar del seu dietari *Ell a la presó*, edició del 1938, amb dedicatòria autògrafa a la seva muller, Adela Carbona.

Finalment, també es mostraran alguns llibres de la seva biblioteca personal, que conserva la col·lecció dels Clàssics grecs i llatins de la Fundació Bernat Metge, literatura universal en català, literatura catalana i obres en francès, a més de llibres de temàtica molt diversa com ara religió, música, pintura, història, política, etc. La majoria d'exemplars porten un exlibris amb dibuix de Salvador Dalí o un

segell que n'indiquen la propietat, ja reproduïts a l'obra d'Anna Teixidor *Josep Puig Pujades, líder del republicanisme empordanès* (Fundació Irla, 2013). En altres llibres, a més, hi consten dedicatòries autògrafes.

Les obres que s'exposen són *Escrits napoleònics*, amb dedicatòria de Carles Rahola; una traducció de Shakespeare de la seva neboda i escriptora Carme Montoriol, i el volum d'obra pròpia *Tragèdies de veïnat: llibre de contes*, amb enquadernació vermella, que inclou retalls de premsa. Les lectures a la presó també hi són representades amb uns volums de Sèneca i Plató.

La mostra es complementa amb fotografies de l'arxiu familiar ja publicades anteriorment en la monografia d'Anna Teixidor que l'Ajuntament de Figueres va editar l'any 2017 sota el títol *Josep Puig Pujades (1883-1949): cervell i paraula del catalanisme republicà*.

Reflexions tristes de presó

Josep Playà Maset

PERIODISTA

Després de passar més de 16 mesos i mig detingut, Josep Puig Pujades va recobrar la llibertat gràcies a la victòria del Front Popular de febrer de 1936. El polític republicà, condemnat a cadena perpetua per un tribunal que el va fer responsable de la mort del comandant militar de Girona en els fets d'octubre de 1935, va ser amnistià. Va recuperar l'acta de regidor de Figueres i el càrrec de Delegat del Govern de la Generalitat a Girona, però quasi d'immediat hi va renunciar per ser diputat a les Corts espanyoles. I després de l'esclat de la guerra civil va ser nomenat consecutivament cònsol a Perpinyà i a Lió. Va ser mentre vivia en aquesta darrera ciutat francesa, l'any 1938, que el seu amic Darius Rahola de Girona li va publicar el llibre *Ell, a la presó*, un dietari escrit quan encara estava detingut a

Girona, que duia un pròleg de Carles Rahola.

Vuitanta anys després l'editorial Cal·lígraf de Figueres reedita el llibre, amb presentació a càrrec de l'excalde Joan Armangué per contextualitzar uns fets que en part recorden algunes situacions actuals. «És un cant a l'amistat, com escriví Rafael Tasis; però, per damunt de tot, és un cant a la llibertat», escriu Armangué. I remarca la importància d'una de les frases de Puig Pujades, carregada també de ressonàncies de present: «Ésser mancats de

llibertat és la més gran pobresa que pugui patir-se».

El llibre de Puig Pujades és una reflexió sobre la soledat de la presó, però també del companyerisme que s'hi crea; sobre l'enyorança de la família i dels amics; de la inquietud que recorre les cel·les; dels llibres que hi llegeix, «que han estat els mitjans de defensa en les hores tèrboles, el reconfortant en els instants de defallença»; o sobre «les hores perfumades», en referència a la música i l'actualitat amb què es delectava gràcies a un aparell de ràdio.

No hi ha cap referència explícita als fets d'octubre i això ens impedeix conèixer la seva opinió sobre aquella agosarada proclamació de l'Estat Català dins la República Federal Espanyola. Tampoc dona dades del que va passar aquella nit a Girona, ni dels possibles autors del tiroteig, ni del grau de control que ell podia tenir sobre els amotinats. Llàstima, ens ajudaria a entendre-ho, perquè hem d'aprendre també dels errors del passat per no repetir-los. *Ell, a la presó*, escrit en tercera persona, és una altra cosa, és un llibre humanitari, poètic, trist, un veritable cant a la llibertat, que posa en qüestió el càstig de la presó.

L'ideòleg del catalanisme republicà a l'Empordà

Anna Teixidor

HISTORIADORA. AUTORA DE 'JOSEP PUIG PUJADES, CERVELL I PARAULA DEL CATALANISME REPUBLICÀ'

Hi ha qui diu que la política hauria de ser la professió a temps parcial de tot ciutadà. El sastre Puig Pujades (1883-1949), que escrivia versos a la rebotiga dels Magatzems Puig París i promovia l'activisme cultural, va dedicar bona part de la seva vida a compartir la política amb la ciutadania. De fet, va ser més polític que sastre i més intel·lectual que periodista d'acció. Si l'haguéssim de definir amb una única paraula, probablement, hauríem de qualificar-lo com a ciutadà més que cap altra cosa.

L'Empordà en el qual va néixer era un reducte del republicanisme federal del segle XIX, una ideologia que havia esdevingut marginal durant les primeres dècades de la Restauració. Els líders històrics havien estat substituïts per altres mancats de la capacitat i la voluntat suficients per dirigir una renovació ideològica dels seus principis en un sentit nacional català i dels contactes externs que permetessin a aquest nucli republicà empordanès recuperar influència en l'àmbit general del país.

Les estades a Barcelona i a París del jove Puig Pujades a principis de segle foren transcendentals en el seu futur particular en els àmbits polític, del republicanisme empordanès, social i literari. Li permeteren conjugar els principis republicans i federals apresos en els seus anys de joventut a Figueres amb l'ideal catalanista basat en la reivindicació d'una realitat nacional catalana.

Quan tornà a l'Empordà tenia vint anys, políticament era un catalanista; tanmateix, lluny de renegar del federalisme del segle XIX, l'integrà al seu discurs veient-lo com un llegat valuós que podia recuperar la seva força passada en la mesura que fos capaç de renovar-se i donar resposta a les reivindicacions nacionals i socials de la Catalunya de l'època.

Les seves primeres inquietuds polítiques es van manifestar en la fundació d'un Aplec Nacionalista Republicà l'abril del 1908 i l'aparició d'un periòdic local, *Empordà*. En la seva declaració d'intencions inicial, es declaraven nacionalistes, republicans i catalanistes i, al cap de pocs anys, va evolucionar ideològicament amb la creació de la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR), d'àmbit local, i la fundació d'un mitjà d'expressió a Figueres, concebut com una eina ideològica de combat al servei de les seves conviccions polítiques i com a òrgan de difusió ideològica. Puig Pujades el finançà, el dirigí i articulà el discurs amb més de dos-cents articles de diferent temàtica.

Fou també en aquest moment quan el discurs de renovació del republicanisme que impulsà Puig Pujades es veié complementat amb la conformació d'un programa de millora social tan ampli com ambicions. D'una banda, l'acostament de la cultura a la societat i, de l'altra, el foment de valors cívics i democràtics al poble. Mògut per la idea que l'autèntic progrés soci-

Visita del President Francesc Macià a Figueres el 1931. A la seva dreta, Josep Puig Pujades; a l'esquerra, l'alcalde Marià Pujulà

Una ment rectora de la política

Sempre es va afirmar que Puig Pujades era l'alcalde a l'ombra quan governava l'amic Marià Pujulà durant els anys de la Segona República, tot i que va assumir la primera tinença d'alcalde i exercí la condició de portaveu del govern municipal. Més tard, fou membre de l'assemblea de representants de la Diputació provisional de la Generalitat i s'incorporà al Comitè Executiu Central d'ERC.

El febrer del 1933 fou nomenat Comissari Delegat de la Generalitat de Catalunya amb la voluntat de desplegar un programa fonamentalment cultural, tot i que aquesta tasca es va interrompre bruscament arran dels Fets d'Octubre del 1934. Més tard, seria escollit diputat a les Corts el febrer del 1936 i, durant la guerra, cònsol a Perpinyà i a Lió.

al, només era possible a través d'una culturització de les masses i la conformació d'una consciència ciutadana basada en els valors de la llibertat i la democràcia, Puig Pujades desgranà un programa d'actuacions (un projecte de renovació urbanística que havia de respondre als nous valors republicans i catalanistes i formar ciutadans cultes, actius i responsables) i la consolidació d'un seguit d'institucions culturals que entroncaria amb l'obra de govern de la

Logo de la U.F.N.R.F.

«L'AUTÈNTIC PROGRÉS SOCIAL NOMÉS ERA POSSIBLE A TRAVÉS D'UNA CULTURITZACIÓ DE LES MASSES»

Mancomunitat de Catalunya malgrat estar controlada pel catalanisme conservador de la Lliga Regionalista.

Aquesta intensa tasca de renovació –truncada el setembre del 1923 arran del cop d'estat de Primo de Rivera que suposà la il·legalització del partit i la suspensió del periòdic–, es va reprendre durant els anys de la Segona República amb la reorganització del catalanisme republicà –agrupat sota el recentment creat d'Esquerra Repu-

La vocació del ciutadà

En aquesta vocació de polític hi havia impresa la d'activista cultural. Des del seu articulisme a la premsa local i d'àmbit general, va reivindicar els altres nuclis extrabarcelonins, com eren Figueres i l'Empordà. Ell volia connectar les manifestacions culturals amb Barcelona i el Rosselló a través de la seva producció periodística i literària com en la seva tasca de crític i mecenes de joves artistes. És en aquesta línia que s'havia d'entendre l'activitat de promoció i mecenatge que feu de l'obra de joves pintors empordanesos com ara Salvador Dalí o Marià Llavenera. Per Puig Pujades era una tasca que, en tant que renovador empordanès, gairebé suposava un deure que calia imposar-se.

blicana de Catalunya. En aquest moment, Puig Pujades decidí entrar en la política activa exercint diversos càrrecs representatius en el partit, en el govern local i de la Generalitat. Toti que havia assumit alguns càrrecs en l'organigrama del partit el 1915, fou durant els anys de la Segona República quan l'ideòleg Puig Pujades esdevingué el polític d'acció i l'home de govern deixant enrere les reserves que fins aquell moment havia mostrat.

Ficció, realitat, testimoni i exili en l'obra inèdita de Josep Puig Pujades

Anna Maria Velaz
FILÒLOGA. PRESIDENTA D'ATENEA

Josep Puig Pujades (Figueres, 1883 - Perpinyà, 1949), figura destacada del catalanisme republicà, va tenir un paper molt rellevant en el camp de l'acció política i cultural a la Figueres del primer terç del segle XX. Va ser un dels homes capdavanters en la creació d'*Empordà Federal* i soci fundacional i ànima d'Atenea, des d'on va desplegar una notable tasca cultural. En les vetllades literàries que organitzava l'entitat, van fer presència el bo i millor de la intel·lectualitat catalana del moment. Els programes de mà que s'han conservat i les referències a la premsa de l'època en són un testimoni feiaent.

La seva acció cívica i política a la seva ciutat, l'anhelada ciutat republicana per a la qual va treballar i lluitar, era indissociable de l'acció cultural, perquè ell creia en la millora de la societat a través de la cultura; *justícia social i cultura* són termes que per Puig Pujades havien d'anar plegats. Al lema republicà de «Llibertat, igualtat i fraternitat», que es fa seu des de ben jove, hi podríem afegir un quart element: cultura. «Llibertat, igualtat, fraternitat, cultura».

Puig Pujades va ser un intel·lectual que es va fer a si mateix; anà engrossint el seu bagatge cultural, que assolí una solidesa remarcable. La seva estada de jove a París li va obrir els ulls i l'esperit a les noves ma-

Adela Garrido, amb els textos originals de Josep Puig Pujades

Va voler retratar la societat del seu temps

Els espais dels personatges són els del propi Puig Pujades: el seu Empordà amb la plana, la muntanya, el mar, els pobles... i Figueres, la seva estimada ciutat. I en l'obra d'exili, els boscos i rierols de l'altra banda dels Pirineus, llocs catalans, també, que deixaren una fonda petja en l'escriptor i en l'home.

Josep Puig Pujades va voler retratar la societat del seu temps, la d'abans de la Guerra Civil i la de l'exili, va teixir ficcions sobre un rerefons real, que ell coneixia bé i que sovint havia viscut d'una forma o d'altra. A la imaginació, s'hi suma el do de la narració. És un mestre del relat curt, com també de la comèdia dramàtica. L'humor i la ironia apareixen a la seva obra, que es caracteritza pel llenguatge àgil i viu.

Vida i obra van, doncs, estretament entrelligades en l'escriptor. Si de la seva estada a la presó de Girona en va crear una obra literària, *Ell, a la presó*, també l'exili que va haver de patir a França es reflecteix a la seva obra inèdita, els nous paisatges i els personatges sorgits d'una guerra perduda conformen un univers literari que va ser real i intensament viscut per Josep Puig Pujades.

nifestacions de l'art i la literatura; la cultura que s'hi respirava –i les llibertats– propiciarien una actitud personal que l'acompanyaria de per vida. La seva biblioteca corrobora l'amplitud dels seus interessos culturals i literaris; hi trobem llibres d'Història, Filosofia, Literatura universal i catalana, traduccions dels clàssics, i molts exemplars dedicats pels més prestigiosos

LA SEVA BIBLIOTECA
CONTÉ MOLTS
EXEMPLARS
DEDICATS PELS
MÉS PRESTIGIOSOS
ESCRITORS
CONTEMPORANIS

escriptors contemporanis. A la manera dels homes del Renaixement, s'interessava per totes les formes d'art i per totes les manifestacions artístiques: pintura, literatura, música, com ho demostren les seves conferències sobre compositors –Beethoven, Schumann– i les reunions musicals o petits concerts que ofería a casa seva, per als amics. El seu gust per la pintu-

Notable creador de ficcions literàries

Un vessant essencial de la vida de Josep Puig Pujades, estretament lligat als esmenats, però potser menys conegut, és la seva faceta d'escriptor. A banda del gran nombre d'articles de caire divers, publicats a la premsa empordanesa i d'arreu, va ser un notable creador de ficcions literàries. Entregat amb passió a l'ofici d'escriure tots els moments que li permetia l'altre ofici, el de sastre, escrivia incansablement. Va conrear tots els gèneres literaris: teatre, narració curta, conte, novel·la i, esporàdicament, poesia. Tot i que va poder veure publicades en vida algunes de les seves obres, una part de la seva producció restà inèdita. A la conferència «Ficció, realitat, testimoni i exili en l'obra literària inèdita de Josep Puig Pujades» observarem, des d'una panoràmica general, l'obra inèdita de Puig Pujades, les línies temàtiques, els motius i interessos que la vertebraven i, més detingudament, alguna de les obres més significatives. Si és determinant esbrinar quins són els temes recurrents que suren en les obres d'un autor, ho és molt més destriar-ne el punt de vista. El seu posicionament a través de l'escriptura ens permet

no solament aprofundir en el coneixement de l'escriptor sinó també en el de la societat que ens descriu. És així com la literatura esdevé un sistema de coneixement. La novel·lística dels clàssics europeus del XIX, (Zola, Flaubert, Balzac...) ens va permetre aprofundir en el coneixement d'una societat que ens queia llunyana en l'espai i en el temps; i els personatges de les ficcions, amb els seus comportaments i íntimes reaccions, ens complementaren tot allò que la crònica o la història no explica.

Així mateix, l'obra inèdita de Puig Pujades ens permet conèixer la societat del temps que li tocà de viure, amb les desigualtats socials i de gènere, els prejudicis de la burgesia, la manca de llibertats, i l'experiència vital de l'exili a França. El nostre autor basteix un univers literari i crea uns personatges que ens apropen a fets i situacions del passat, però que també fan evident tot allò que perviu, que resta inalterable amb el pas del temps: els sentiments que regeixen el comportament dels humans, la lleialtat, el patiment, l'amor o l'odi; i tot plegat fa que l'obra, molts anys després de ser escrita, ens interessi o commogui, encara.

ra –ell mateix va ser aquarellista–, pel col·leccionisme d'objectes d'art, porcellanes, quadres, etc. anava convertint casa seva en un museu que respirava vida, perquè cada

objecte formava part de la història personal del seu propietari. Puig Pujades mostrava una sensibilitat molt afinada per la bellesa i per l'art.

La sardana al tombant de segle XX

Des les infinites activitats que va fer i va impulsar Josep Puig Pujades en la seva acció cultural, en destaca els seus vincles amb la sardana en general i amb Pep Ventura en particular.

Quan Puig Pujades neix el 1883, la sardana triomfa plenament a l'Empordà, on encara és molt present el record de Pep Ventura, que ha mort només vuit anys abans (1875). Mentre que a Figueres, on el ball té ressò reivindicatiu i revolucionari, no hi ha celebració ni festa sense una cobla, les sardanes «llargues» es van popularitzant per Catalunya, després que es programin a les festes de la Mercè de Barcelona a partir del 1871.

L'any 1906, el mateix en que Puig Pujades presideix la comissió organitzadora de la Festa de la Bellesa, el notari Salvador Dalí i l'editor Dalmau Presas encarreguen a l'escriptor Josep Pous i Pagès una biografia de Pep Ventura, que serviria per bastir el seu mite, però que, sense cap base documental, generà importants errors, com el de la data del seu naixement.

Un moment clau en la consolidació del moviment sardanista a Figueres, va ser l'homenatge al compositor Enric Morera que organitzà, amb la implicació directa de Puig Pujades, l'Orfeó Germanor Empordanesa el 20 i 21 d'octubre de 1921, àmpliament reflectit a l'Empordà Federal.

Puig Pujades i Pep Ventura

L'any 1921, a la festa dedicada a l'Enric Morera, s'organitzà un homenatge davant la tomba de Pep Ventura. Durant aquells dies, la històrica tenora de l'Avi Pep, propietat del notari Salvador Dalí, va estar exposada en els aparadors dels magatzems Puig Paris.

L'any 1924 el nínxol on són enterrats els Ventura, pare i fill, passa a titularitat de Josep Puig Pujades. Dos anys més tard, el grup que acabarà fundant el Foment, encarreguen una làpida que hi romandrà fins que, l'any 2000, les despulles foren traslladades al Pavelló de Figuerencs il·lustres. El projecte va ser de l'arquitecte Pelai Martínez i la cisellà l'escultor Frederic Marès, i encara es conserva en un altre espai del cementiri.

L'any 1928, quan el Foment de la Sardana acabat de fundar es disposa a celebrar el 110 aniversari del naixement d'en Pep, descobreixen l'arxiconeguda foto de Pep Ventura al revers de la qual figura com a data de naixement el 2 de febrer del 1818, que corregia així la data del 2 de gener del 1818 que donava Pous i Pagès en la seva biografia.

Davant del dubte Puig Pujades va telegrafiar al rector d'Alcalà la Real, responent aquest amb la data exacta del 2 de febrer del 1817. No solament és erroni el mes, sinó també l'any, i el que han de celebrar és el 111è aniversari, tal com explica el mateix Josep Puig Pujades al número especial de *La dansa més bella*, del febrer del 1928.

La fundació d'una entitat

Foment de la Sardana Pep Ventura

El Foment de la Sardana es va fundar «una nit xafogosa del mes de juliol» del 1927, quan uns quants joves amics, que feia un temps organitzaven activitats sardanistes, com ara l'homenatge a Enric Morera del 1921, prenen l'acord de constituir una agrupació sardanista. Entre aquests joves, Josep Puig Pujades el qual mai no va formar part del Consell Directiu de l'entitat, però en fou un impulsor decidit i col·laborador destacat, tant en les nombroses activitats com en la publicació d'articles a *La dansa més bella*, el mensual portaveu del Foment, que ja va aparèixer l'1 de gener del 1928.

No cal dir que Puig Pujades seria també mecenes del sardanisme, com queda reflectit en aquest número: el primer anunci que s'hi insereix és el dels magatzems Puig Paris.

El 19 d'agost d'aquell 1927 ja es va celebrar el primer acte, i fins a final d'any dugueren a terme 10 audicions de sardanes. Un dels actes més destacats fou el Festival en Memòria d'en Pep Ventura (19 i 20 d'octubre), en el qual es recaptaren 973 pessetes destinades a la construcció del monument al músic, que fou un dels objectius d'aquell Foment i de Puig Pujades en particular, el qual no van poder veure mai complert, ja que no es va inaugurar fins al 1972.

Puig Pujades conversant amb Pau Casals, en una ballada de sardanes a Perpinyà el 1945

'La dansa més bella'

Josep Puig Pujades va publicar 14 articles a *La dansa més bella*, cinc dels quals eren de temàtica estrictament sardanista. Eren aquests:

- *Quan va nàixer Pep Ventura?*, núm. 2 (febrer del 1928).
- *La darrera signatura d'En "Pep de la tenora"*, núm. 14 (febrer del 1929).
- *Parlant amb En Joaquim Serra*, núm. 16 (abril del 1929).
- *Els manuscrits d'En Pep Ventura*, núm. 17 (maig del 1929).
- *El gran festival del Foment*, núm. 17 (maig del 1929).

Però no solament en el mensual, sinó que la seva ploma també va escriure de sardanes, del Foment i de Pep Ventura, en altres mitjans com *l'Empordà Federal*, *La Veu de Catalunya*, o *La Veu de l'Empordà*, fos signant amb el seu nom o amb el pseudònim de Velivole.

Recordant un programa històric

Montserrat Mauné

PRESIDENTA DEL FOMENT DE LA SARDANA PEP VENTURA

El Foment de la Sardana Pep Ventura de Figueres s'adhereix a la commemoració dels 70 anys de la mort de Josep Puig Pujades amb una ballada de sardanes als jardins que porten el seu nom, que portarà a terme la cobla Ciutat de Girona.

Hem escollit el programa següent:

1. *Cants del dia* - Pep Ventura
2. *Per tu ploro* - Pep Ventura
3. *Catalunya triomfant* - Antoni Juncà
4. *La molinera de Flaçà* - Antoni Juncà
5. *Tardorena* - Joaquim Vallespi
6. *Calonge* - Pere Mercader
7. *Catalanitat* - Vicenç Bou
8. *Refilets de pastor* - Enric Sans
9. *La Santa Espina* - Enric Morera

Per a la tria, ens hem fonamentat en la gran estima que pel personatge de Pep Ventura tenia Puig Pujades, el qual va recollir el llegat del músic, que després cedí a l'arxiu de l'Orfeó Català. Així, s'interpretaran dues de les seves sardanes, *Cants del dia* (basada en el republicà *Himne de Riego*) per la ideologia política del homenatjat, i *Per tu ploro* com a sardana emblemàtica d'en Pep. El notari Salvador Dalí, pare del pintor, i Puig Pujades van impulsar la primera edició de la sardana *Per tu ploro*, l'any 1906, en una versió per a piano de Lluís Millet que incloïa una biografia d'en Pep escrita per Josep Pous i Pagès.

També ens hem basat en el programa de l'homenatge que es va fer a Puig Pujades el dia 31 de març del 1936 i les sardanes que la cobla Pep Ventura hi va interpretar. Es va estrenar *Catalunya triomfant*, que el compositor figuerenc Antoni Juncà li va dedicar i de la qual no tenim constància que

Programa de sardanes en l'homenatge a Puig Pujades del 31 de març de 1936

s'hagi tocat més. A la coberta de la partícula s'hi pot llegir: «A Josep Puig Pujades, Diputat a Corts per Girona, Melilla març de 1936».

També es van tocar *Tardorena* (1922), de Joaquim Vallespi; *Calonge* (1935), de Pere Mercader, i com a clouenda tocaren *La Santa Espina* (1907), la qual, malauradament, l'anem interpretant actualment a cada audició, per recomanació de la Confederació Sardanista de Catalunya, mentre hi hagi presos polítics.

Hem complementat la ballada amb tres sardanes més. Una de ben airosa d'Antoni Juncà, *La Molinera de Flaçà* (1922). Del figuerenc coetani i amic de Puig Pujades, Enric Sans, també director de la cobla l'Antiga Pep hem escollit *Refilets de pastor* (1952), obligada de flabiol. I hi hem afegit *Catalanitat* (1911), de Vicenç Bou, per afinitat amb Puig Pujades i perquè el títol mereix formar part d'aquest programa.

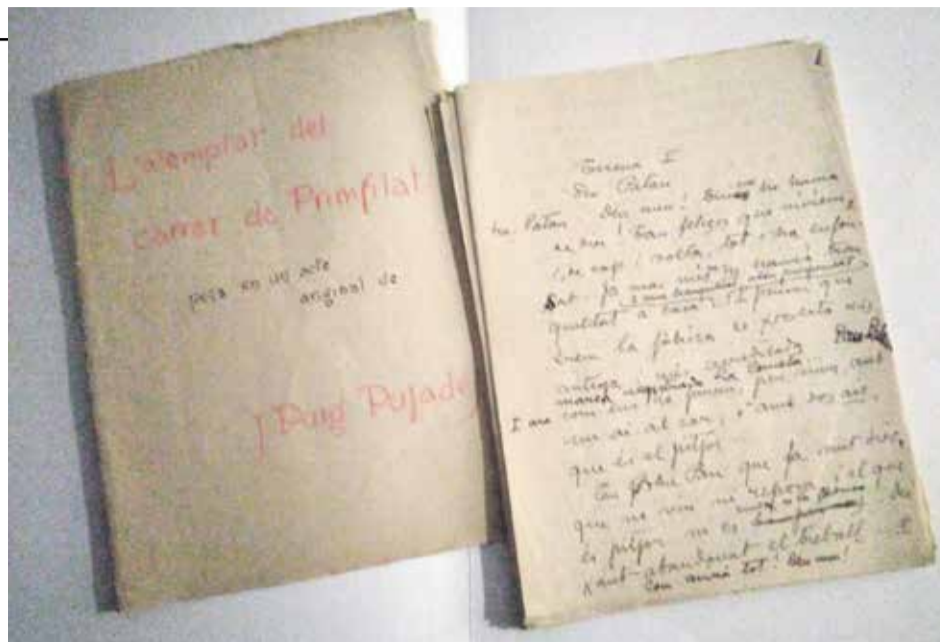
Cant d'amistat, cant de llibertat

Alfons Gumbau
DIRECTOR TALLER DE TEATRE

Cant de llibertat és el resultat d'infinites sumes. De les dels petits passos personals. De les dels grans fets històrics de ressò internacional. Les dels esforços d'un grup de dones i homes per dur a escena un treball amb contingut artístic, però també pedagògic i reflexiu. I sempre des del convenciment que el teatre, pot, i ha de ser, una poderosa arma d'agitació social.

Aquest espectacle es va començar a gestar fa uns set anys quan, remenant antics diaris i programes de funcions per a recopilar l'activitat teatral de la Societat Coral Erato, vaig trobar que l'elenc de l'entitat havia estrenat una obreta en l'homenatge que la ciutat va dedicar a Josep Puig Pujades quan aquest va ser alliberat de la presó de Girona, el 31 de març del 1936.

Tornar-la a portar a l'escenari podria ser una manera d'homenatjar aquell grup teatral, i rememorar la que devia ser una de les darreres representacions de teatre amateur al Teatre Principal abans de la Guerra Civil, és a dir, abans de la seva destrucció. Però l'obra, el text, no apareixia, i fins i tot persones de pes en l'art de guardar documents em deien que no existia. Que només era un conte que havia estat publicat el 1923. Les cerques en biblioteques generals, en altres d'especialitzades en teatre, a la recerca d'una possible edició, van ser in-

Textos d'«Ell, a la presó» i de l'obra teatral «L'atemptat del carrer de Primfilat», ambdós de Josep Puig Pujades

fructuoses. Com ho foren les primeres consultes amb familiars de l'autor. No va ser fins al maig del 2016 que aparegué a l'arxiu Puig Pujades.

La primera hipotètica posada en escena de *L'atemptat del carrer de Primfilat* va ser pensada per la presentació del llibre sobre la Societat Coral Erato, que me l'havia fet descobrir. Atzars del món editorial han fet que aparegués primer la reedició d'*Ell, a la*

presó, i es generés aquest recordatori del 70è aniversari de la mort de Puig Pujades.

Quan la vam vincular a la reedició d'*Ell, a la presó*, la representació prenia una altra magnitud, ja que l'ocasió obligava a fer una lectura de part d'aquest text. La proposta era simple, i solament calia ajustar la durada de les dues parts. Però ens obria un interrogant importantíssim: ¿Quin sentit tenia -només- llegir uns textos i a continu-

'L'ATEMPTAT [...] 'ÉS ORIGINÀRIAMENT UN CONTE AMB EL MATEIX TÍTOL QUE FORMAVA PART DEL RECULL TRAGÈDIES DEL VEÏNAT PUBLICAT EL 1923

ació representar una obreta, escrits l'any 1935? No solament calia contextualitzar el moment i l'entorn de l'escriptura del que pujaríem a l'escenari; també calia explicar per què i, sobretot qui.

I d'aquí neix aquest *Cant de llibertat*, una aproximació a la trajectòria de Josep Puig Pujades en què ens presenten uns fets de la història del nostre país ocorreguts fa més de vuitanta anys, però amb unes preocupants similituds amb la situació actual. De l'octubre del 1934 a l'octubre del 2017. Del gener del 1936 a l'octubre del 2019. Si d'*Ell a la presó* es va dir que «per damunt de tot és un cant d'amistat», el testimoniatge de Josep Puig Pujades és, encara avui, un cant de llibertat.

Expectativa al carrer de Primfilat

En els mesos de captiveri a la presó de Girona a causa dels fets d'octubre, Josep Puig Pujades dedicà la major part del temps a escriure. Al *Empordà Federal* explicava: «Més aviat va servir-me d'entreteniment en les llargues hores de presó, la meua afició literària».

Entre altres, hi va redactar una novel·la, dues comèdies en tres actes, i el dietari *Ell a la presó*, el més actual, per la seva reedició. I també posa en quartilles *L'atemptat del carrer de Primfilat*, una obreta en un acte que va ser estrenada per l'elenc de la Societat Coral Erato, dirigit per Joaquim Crumols, al Teatre Principal de Figueres el 31 de març del 1936.

De fet, *L'atemptat del carrer de Primfilat* és originàriament un conte amb el mateix títol que formava part del recull *Tragèdies del veïnat*, publicat el 1923. La versió teatral segueix fil per randa l'argument del conte, i si bé perd força descriptiva en l'ambientació i localització a la Figueres de l'època, guanya amb intensitat dramàtica gràcies a uns personatges de diferents classes socials excel·lentment dibuixats. Com en bona part de la seva producció literària, Puig Pujades posa en evidència la petita burgesia figuerenca, representada aquí per la família Patau, importants fabricants de la prestigiosa xocolata La Cometa (marca registrada), que seran objecte directe de l'atemptat. El sometent, els veïns violents i fagistoides, les veïnes xafarderes i els calaveres que tanquen el Menestral completen la galeria

que blasma l'autor.

L'endemà de l'estrena l'*Empordà Federal* en va dir: «*L'atemptat del carrer de Primfilat* és una comèdia sense pretensions, però d'una perfecció rara dins d'aquest gènere. Sobretot és remarcable la subtileza del diàleg, ple d'un humor de la millor mena, i la intenció de l'argument que es deixa veure molt clara, a través d'un estil fàcil del qual ara no abunda prou en l'actual producció de teatre català».

L'acció, a la Figueres del 1923, o del 1936. O fins i tot, perquè no?, a la del 2019. Però sempre al carrer de Peralada, prop del carrer de Primfilat; així ho descriu al conte: «La fàbrica de la famosa xocolata Pau Patau (marca registrada La Cometa) estava instal·lada en el carrer principal de la vila. [...] Al carrer de can Patau hi donava un carreró petit i eixerit, com se sol dir, a manera de consolació, a les coses i a les persones que no han arribat a llur complet desenrotllament. Aquell carrer petit i eixerit era el carrer de Primfilat, i mai es pot dir millor que el nom no mentís».

La ubicació no era pas per casualitat. Al carrer de Peralada hi havia la fàbrica de Xocolata Comet, fundada el 1770 i com a tal, la més antiga d'Espanya, segons la publicitat. La família Comet esdevingueren dels comerciants més importants de la ciutat en construir, l'any 1922 al carrer de Peralada, el casal que encara es pot veure avui. És evident el joc que Puig Pujades fa entre els Comet i «La cometa».

L'ESPECTACLE

Cant de llibertat parteix de dos títols de Josep Puig Pujades. S'hi llegeixen fragments d'*Ell a la presó*, i s'hi representa l'obra *L'atemptat del carrer de Primfilat*.

Els dos textos s'entrellacen a través d'un muntatge teatral, il·lustrat amb imatges i músiques, a manera d'aproximació a la vida i obra de Josep Puig Pujades. Aquesta aproximació s'ha fet a partir dels llibres d'Anna Teixidor i Colomer (*Josep Puig Pujades. Lider del republicanisme empordanès*. Fundació Josep Irla, 2013; *Josep Puig Pujades. Cervell i paraula del catalanisme republicà*. Ajuntament de Figueres, 2017) i de la premsa de l'època, especialment de l'*Empordà Federal*, periòdic del que fou impulsor, mecenes i implícitament director, Josep Puig Pujades.

Cant de llibertat és una producció de Taller de Teatre de Figueres, grup del Patronat de la Catequística, amb el suport de l'Ajuntament de Figueres, amb la següent fitxa tècnica:

Intèrprets: Txema Alabert, Jaume Alsina, Magda Bosch, Gerard Carrión, Albert Esparch, Gil Campayó, Montserrat Grau, Gemma Gumbau, Mª Elena Heredia, Marta Juan, Ernest Ollero, Miquel Pla i Roser Rodríguez.

Il·lustracions de Núria Bassagañas i Núria Garcia.

Dramatúrgia i direcció:
Alfons Gumbau Masó.

HORA NOVA

PERIÒDIC INDEPENDENT DE L'ALT EMPORDÀ

www.horanova.cat

AMB LA COMMEMORACIÓ DEL 70È ANIVERSARI DE LA MORT DE JOSEP PUIG PUJADES

J. Puig Pujades

